

opdatering

Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum

2017

Løgn fra Ende til anden
Oksballejrens Leder dementerer Meddelelse om Bordel i Oksbøl
„Esbjergbladet“ indeholdt i Gaar følgende opsigtsvækkende Meddelelse: „Der hvad vi erfarer, er der i Oksbøl sket en virkelig Forbrydelse“

H. Sverdrup Sverdrup
af Oksbøl, Næst i Danmark
af Oksbøl og Oksbøl, Næst i Danmark
af Oksbøl, Næst i Danmark
af Oksbøl, Næst i Danmark

opdatering

Årbog for Vardemuseerne &
Ringkøbing-Skjern Museum 2017

opdatering
Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2017

© Forfatterne, Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2018

Redaktion: Christian Ringskou og Tine Lorange

Korrektur: Harriet Ludvigsen

Grafisk tilrettelæggelse: Tine Lorange

Forsidefoto: Niels A. Hansen

Fotos og illustrationer: med mindre andet er angivet
ved de enkelte fotos og illustrationer tilhører
billedmaterialet i denne bog Vardemuseerne,
Ringkøbing-Skjern Museum eller Arkæologi Vestjylland

Alle kort, Danmarks Højdemodel og
ortofotos: ©Geodatastyrelsen

Skrift: Myriad Pro

Papir: MultiArt Silk 130g

Omslag: 1/s 250g

Tryk: Strandbygaard Grafisk A/S, Skjern

ISBN 978-87-89834-97-9

ISSN 1903-9581

Kære Læser!

Velkommen til årets opdatering. Det er ottende gang Vardemuseerne og Ringkøbing-Skjern Museum udsender en fælles årbog, der beskriver noget af alt det, der sker på museumsområdet i de to kommuner.

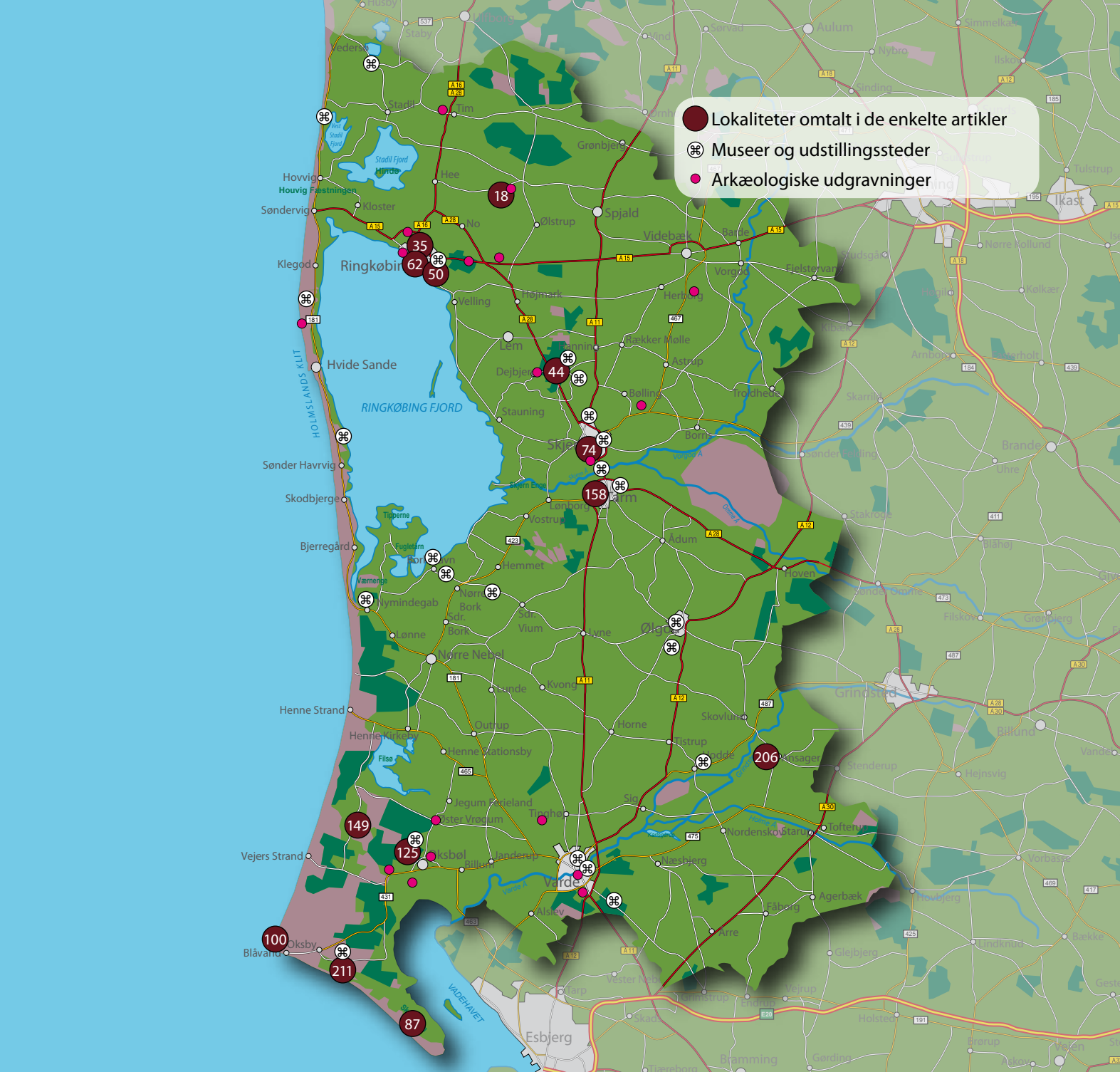
Og som altid er årbogens indhold blandet. Denne gang er der en hel stribe artikler, der er resultatet af 20 antropologistuderendes feltarbejde i maj måned 2017 omkring Hvide Sande. Der er fine portrætter af Skjerns "Kornelius Blisand", Christian Hansen og Vestjyllands "Rembrandt", Christen Lyngbo. Der er artikler om museernes formidling både i landskabet og inde på museerne. Der er artikler om to forskellige flygtningelejre fra tiden

efter Anden Verdenskrig og vi fortsætter byvandringen gennem Ringkøbings gader før og nu. Der er fokus på jernalderens spader og deres rette brug og en artikel om alternativ medicin for hundrede år siden – som nu giver vore dygtige detektorfolk fund fra marken. Og så er der som i de tidligere årgange beretninger fra museumsforeningerne om deres aktiviteter og en oversigtsartikel om årets arkæologiske udgravninger.

Som altid kommer vi langt omkring – selvom vi holder os inden for de to kommuners grænser. Men der er meget historie her i Vestjylland. Og vi bliver ved med at finde nyt om den.

God læselyst

Kim Clausen og Claus Kjeld Jensen

Indhold

- 6** Museumsforeningernes årsberetninger
- 16** Årets gang i ArkVest
Af Lene B. Frandsen & Poul K. Jørgensen
- 18** Lyngsmose Nord
Af Palle Eriksen, Torben Egeberg & Per Ole Rindel
- 24** Huller i jorden
Af Henriette Lyngstrøm
- 35** Ringkøbings middelalderlige byprivilegier
Af Anders Bøgh
- 44** Rakkerpakket i Ringkøbing Amt
Af Caroline Larsen
- 50** Fra Torvet til havnen
Af Christian Ringskou
- 62** "Ja, saadan kan man jo blive ved at mindes"
Af Helen Borg
- 74** Købmand Christian Fabricius Hansen
Af Christian Ringskou
- 87** Fra Strøget til Skallingen
Af Daniel Henschen
- 96** Volta, Galvani, strøm i døde frøer og en kvaksalver fra Frederiksberg
Af Lars Chr. Bentsen
- 100** Blandt sovjetiske krigsfanger og flygtninge i Blåvandlejren
Af Harald H. Jepsen
- 125** At skabe orden i kaos
Af John V. Jensen
- 149** Forsvinde fra mands minde
Af John V. Jensen
- 158** Tarm Stole- og Møbelfabrik i over 100 år
Af Christian Lind Thomsen
- 169** På feltøvelse i Naturens Rige
Af Bodil Selmer, Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet
- 203** Naturens Rige
Af Lisbeth Lunde Lauridsen
- 206** Genstande på et museum
Af Holger Grumme Nielsen
- 211** Punktum, punktum, komma, streg
Af Pernille Ø. Sørensen & Anja Høegh
- 218** Årets udgravninger
Af arkæologerne i ArkVest
- 238** Tidstavle
- 239** Retteblad

”Ja, saadan kan man jo blive ved at mindes” – Anna Wohlgefårths breve til Johannes Smith

Af Helen Borg

I 12 bevarede breve til Ringkøbing-Foreningen i København og dennes formand Johannes Smith fortæller Anna Wohlgefårth glimt af sine erindringer med tilknytning til Ringkøbing, hvor hun blev født. Brevene er skrevet fra 1943 og ti år frem. Jeg har i mit arbejde som frivillig i Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv fundet disse spændende breve blandt andre, som er skrevet til Johannes Smith.

Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv fik en henvendelse fra en mand, som i 1930'erne havde været på sommerferier hos sine bedsteførelde i Ringkøbing. Han vidste, at bedstefaderen havde været ven med Johannes Smith, og at de to havde brevvekslet. Manden spurgte, om arkivet havde nogle af bedstefaderens breve blandt sine arkivalier.

Det gav anledning til, at jeg gennemgik breve sendt til Johannes Smith. Der var et brev fra bedstefaderen, som blev scannet og sendt til spørgeren. Men der var mange mennesker, der havde skrevet til Johannes Smith. Og blandt de breve fandt jeg nogle, som var skrevet af Anna Wohlgefårth. Brevene indeholder erindringsglimt fra hendes liv, med hovedvægten på tilknytningen til Ringkøbing.

Hvem var Anna Wohlgefårth?

I dåben fik hun navnet Ane Christiane Frederikke Møller. Hun blev født i Ringkøbing i 1866 og døde i Charlottenlund i 1959. Hendes far var snedker Christian Friis Møller (1827-1900), og hendes mor Ane Marie f. Holmstrup (1825-1888). Faderen kom fra Højslev. Han byggede i 1879 en ejendom på hjørnet af Nørregade 3 og Mellemgade – det østlige

hjørne: ”Efter den tids forhold en anseelig ejendom”,¹ der udover faderens værksted rummede familiens privatbolig og gennem tiderne også andre virksomheder. Her havde Rasmussens Bogtrykkeri i en fireårig periode også til huse, ligesom læderhandler Peder Hansen.

Anna Wohlgefart fortæller i sine breve, at hun havde en storesøster, Ane Margrethe Ida Møller, og omtaler sin

Nørregade 3 til højre i billedet. Ejendommen blev opført i 1879 – ”efter den tids forhold en anseelig ejendom”. For få år siden blev ejendommen revet ned, og der er opført en beboelsejendom på Nørregade 1-3.
Foto: Ejvind Draiby. Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv.

bror Johannes som sin yngste storebroder. Broderen var i blikkenslagerlære i Horsens, men døde i 1887.

Anna blev gift med bogholder, senere revisor, Carl Andreas Wohlgefart (1851-1920), der stammede fra Lemvig, hvor faderen var bogbinder og senere overtog en boghandel. Familien kom fra Varde.

Anna Wohlgefarts 12 breve til Ringkøbing-Foreningen og Johannes Smith er skrevet i perioden fra den 9. januar 1943 til den 18. januar 1953. På det tidspunkt var hun blevet enke og boede i Charlottenlund hos sin datter Anna Margrethe, gift Täning.

Johannes Smith

Født i Ringkøbing i 1899 og død i København i 1967. Johannes Smith var søn af købmand og isenkræmmer Mads Rahbek Smith (1846-1921), der var født på Ny Mølle, Højmark (Sdr. Lem Sogn). Moderen hed Claudine Wilhelmine Severine Kierkemann (1858-1917). Forretningen lå i Vester Strandgade ved Torvet.

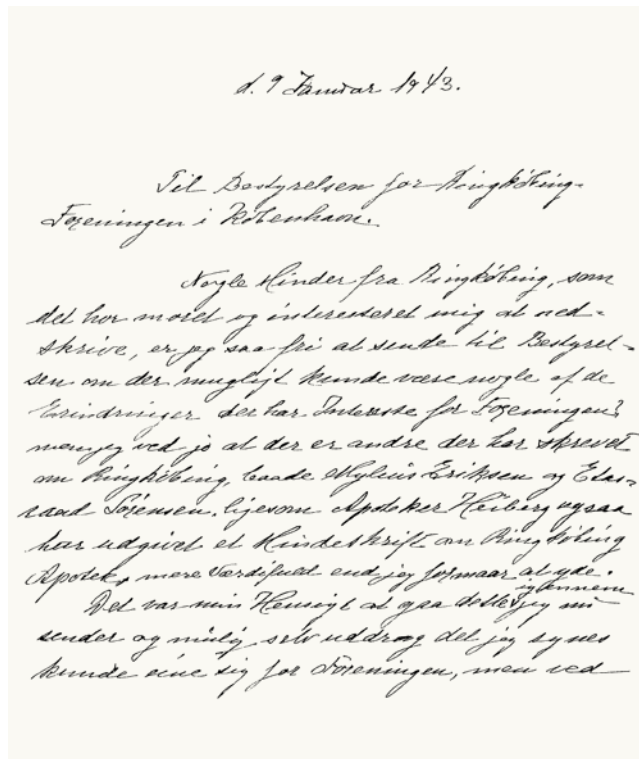
I 1915 tog Smith præliminærekseramen fra Ringkøbing Skole. Han blev derefter ansat i Ringkøbing Landbobank. Et år efter fik han et legat og tog til København, hvor han læste på Niels Brocks Handelsskole. Efter studiet blev han ansat i Håndværkerbanken i København, hvor han var bankens revisionschef fra 1935 til 1964. Johannes Smith har skrevet digte, essays og artikler. En del er udgivet i små hæfter eller bøger. Han var inspireret af sin opvækst i Ringkøbing og sin fortsatte kontakt til byen og af den brevveksling, han havde med mange venner, som han kendte fra barndommen og ungdommen. Johannes Smith var initiativtager ved stiftelsen af Ringkøbing-Foreningen i København i 1942. Foreningen blev nedlagt i 1968. I mange år var han formand for foreningen. Foreningens arkivalier blev i 1969 overdraget til Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv.

Johannes Smith. Foto: udateret avisudklip, Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv.

Foreningen havde i 1951 en fælles tur til Ringkøbing, hvor ca. 50 medlemmer deltog. Rejsen gik med DFDS' natfærge fra København til Århus, med bus derfra til Ringkøbing, overnatning i byen og næste dag retur samme vej. Rejsen bliver i korrespondance omtalt som "Pilgrimsrejsen".

Annas første brev består, ud over en brevttekst på to sider, af 16 siders bilag med erindringsglimt fra hjembyen Ringkøbing. En afskrift ledsaget af billeder, kommentarer og uddybende forklaringer bringes i det følgende med Annas egen stavning og tegnsætning. Herunder ses første side af brevet.

d. 9. januar 1943

Til Bestyrelsen for Ringkøbing-Foreningen i København

Nogle Minder fra Ringkøbing, som det har moret og interesseret mig at nedskrive er jeg så fri at sende til Bestyrelsen om der muligt kunde være nogle af de Erindringer der har Interesse for Foreningen? Men jeg ved jo, at der er andre der har skrevet om Ringkøbing, baade Mylius Eriksen og Etatsraad Sørensen, ligesom Apoteker Heiberg ogsaa har udgivet et Mindeskrift om Ringkøbing Apotek, mere værdifuld end jeg formaar at yde.

Det var min Hensigt at gaa dette igennem jeg nu sender og muligt selv uddrag det jeg synes kunde eine sig for Foreningen, men ved at læse det igennem ved jeg saamæn ikke hvad jeg skal tage fra, så nu sender jeg det som det er og vil jeg gerne bede om at faa det sendt tilbage, da mine Slægtninger gerne vil at det skal bevares for dem.

Det var min Agt at omskrive det, da det er fuld af Feil og Rettelser, men det ville blive et større Arbejde end jeg, for Tiden, kan ofre mig for, så nu sender jeg det som det er.

Med venlig Hilsen

Anna Wohlgefarth
Exnersvej 42
Klampenborg

Etatsråd Alfred Sørensen ved søen ved sit hus "Villa Maro" i Muldbjerg.
Foto: ukendt fotograf, Ringkøbing-Skjern Museum.

Apoteker Hans Leganger Heiberg. Foto: ukendt fotograf, Ringkøbing Lokalhistorisk Arkiv.

Etatsråd Alfred Sørensen (1857-1927) var født i Ringkøbing, læste jura og havde en stor sagførerforretning i Køge. Bevarede tæt kontakt til Ringkøbing, også efter at hans forældre var flyttet herfra. Han var historisk interesseret og gav donationer til det nyetablerede Ringkøbing Museum, oprettede legater, bl.a. en fribolig i Håndværkerforeningens Stiftelse i sine forældres navn. Legatet blev bestyret af Håndværkerforeningen. Desuden tre legater til Ringkøbing skole. Alfred Sørensen var æresmedlem af Håndværkerforeningen.²

Apoteker Heiberg (1852-1907) var gift med Anna Margrethe Brodersen (født 1855). Han var apoteker på Løve Apotek i Ringkøbing 1885-1907. Efter hans død førte hans hustru apoteket videre indtil 1910.³

Svanen var en turistbåd, der sejlede mellem Ringkøbing og Sdr. Lyngvig. Gæstgiver Olsen, Torvet 1, var reder, og båden var ejet af en gruppe aktionærer. Båden sejlede til engang i slutningen af 1890'erne.⁴ Senere var der turistfart med en række småbåde, men i 1910 blev den afløst af dampren Prins Hamlet.

Nogle Smaatræk som jeg nu erindrer:

Et Skuespillerselskab spillede en Ringkøbing Revu. Det var dengang vi havde en Damper over til Sønderlyngvig "Svanen", der var stadig Vrøvl med den, engang gik den istaa underveis og Pasagerne maatte hentes hjem i Baade, jeg kan huske nogle stumper af Visen:

På Aktier er alting her baseret
men Svanen det hidtil er gaaet ild
den løber paa selv naar den ligger stille
og seiler den der høres kun Ulykker
fordi Maskinen altid gaa i stykker
hver Aktionær er næsten forforen
som der har Aktier i Damperen på Fjorden

For langt fra Byen Banegaarden liger
og Veien derned er slet ikke sikker
saa hvis man endelig derned vil ælte
da maa man anskaffe sig et Svømmebælte
ja det maa man hvis man vil Livet bjærge
hvis ikke Byen vil anskaffe sig en Færge

En anden vise:

Paa Torvet man stadig ser gaa
en Flok Gæs som er skidne og graa
Folk som bo her kan ikke lie
disse Gæs og saa det Skrigeri
Gæs som Steg kan just ei hel foragtes
men hvornaar de skal slagtes
ja derom ved man ingen Ting

Forleden en Gaard brændte ned
for at redde der tappert man stred
vore Sprøjter de kom hillemæn
på en Vogn blev de trillet derhen
Ja Mandskab man har, det er klar
gesvint og gelassen de mødes på Pladsen
men bestiller ingenting

Banegaardspladsen. Foto: Postkort, ukendt fotograf. Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv.

Brandstrup⁵ havde engang skrevet en vise til en Fest i Svendeforeningen:

Ja en Svend det ved vi alle jo
har vel stundom sine Feil
men i Reglen siger Folk dog blot
han er en gemytlig Snegl
skønt han til i Læsen døier ondt
faar paa Nakken ikke faa
vil nogle sige det er sundt
naar han ei dem vil forsmaa
og naar han fløiter og traller glad sin Sang
han glemmer alle de Prygl han fik
naar til Løier han følte Trang

Naar saa Læretiden vel er endt
skal I se den glade Svend
med et Trylleslag er det hele vendt
I ham kende knapt igen
med Ranslen på Ryggen
og Staven udi i Haand
med Glæde han vandrer al Verden rundt
ham hæmmer intet Baand
saa længes han hjem

Ja hans Pigelil det ved vi jo
har med Længsel ventet på
at den glade Svend skule sætte Bo
og det sker kan vi forstaa
Han slide slæbe skal for to
om et Aar kan hænde tre
men med ærlig Vilje og Sikker Tro
det lykkes kan vi forstaa . . . sådan noget lignende

Ja det er kun Brudstykker jeg husker, men vi sang disse Sange bag efter
f. Ex. hos Bunes på Toldboden, alle Børnene der havde gode Sangstemmer.

Jeg har et andet Minde som maaske vil interessere Joh. Schmidt.

I Efteraaret 1888 [skal være 1888] var jeg i en 3 a 4 Dage hos Konsul Høis, de havde Gæster, en Broder til Konsulen var der på Besøg med Familien, og Høis' Børn laa alle af Meslinger. Fru Høi, født Schmidt, var en saa ualmindelig sød og elskværdig Dame saa det var en Glæde at være der og hjælpe til med alle de Gæster og Gæstebud.

Aaret efter var Konsulen og hans Frue i København. Jeg syede den Gang i Messen og pussig nok kom jeg til at sy den Kjole Fru Høi købte der. Direktricen fortalte mig det da hun viste at jeg var fra Ringkøbing. Kjolen var meget smuk og jeg gjorde mig ekstra Umage med den. Det var i den gode gamle Tid, da jeg fik 9 Kr. om Ugen! Det kunde de unge Piger kun leve af naar de, som jeg, kunde bo hos deres Familie eller Forældre.

Toldboden blev opført i 1843 for at klare fortoldningen af varer til og fra området sendt med skib. Da fjorden efterhånden lukkede ud mod havet, ophørte skibstransporten. Der var tale om at bygge en ny indsejling, men treårskrigen og senere krigen i 1864 gjorde, at der ikke kunne findes økonomi til projektet. Da jernbanen kom til Ringkøbing i 1875, flyttede toldfunktionen op til banegården. Da slusen i Hvide Sande blev åbent i 1931, og det igen var muligt at transportere varer over havet og ind i fjorden, blev toldfunktionen igen oprettet i Den gamle Toldbod.

Familien Bune som Anna beretter om, stammede fra England. Thomas Bune og sønnen William Henry Bune kom til Danmark i 1847. Thomas Bune var på opfordring fra en række erhvervsfolk blevet spurgt, om han ville starte et svineslagteri i Hjerting med henblik på at eksportere svinekød til England, kød skåret ud som englænderne ønskede det. Senere kom familien via Varde til Ringkøbing.

Faderen købte svin i oplandet, som blev transporteret til Ringkøbing bl.a. med jernbane for at blive slagtet. Familien boede da i Toldboden, hvor slagteriet var i de nederste, store lokaler, og hvor svinene også var opstaldet indtil slagtingen næste dag.⁶

Konsul Høy: Christian Jensen Høy (1845-1901) var tobaksfabrikant, tømmerhandler, svensk og norsk vicekonsul og tysk konsul, boede i Vester Strandgade 6, gift med Christine f. Smith, født i Sdr. Lem (1852), død i Holstebro (1933).⁷ Når Anna understreger, at denne oplysning må interessere Johannes Smith, skyldes det, at fru Høy var søster til Johannes Smiths fader.

Toldboden ca. 1920. Foto: Postkort, ukendt fotograf, Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv.

Engang var Krigsminister Bahnson⁸ på Søndervig Badehotel, han reiste incognito med en General som Ledsager. Jeg serverede for dem og konverserede dem eller de mig for de udspurgte mig om alle lokale Forhold. F. Exp. om Redningsvæsnet – og da de fik Lammesteg spurgte de mig om vi havde mange Lam på Egnen. De var forbauset over jeg ikke talte jydsck. Forresten var det Generalen der førte Ordet, Bahnson var meget formældendes.

Da jeg udskrev Regningen synes jeg den var stor – hvad jeg ytrede til Gravesen, han sagde jo, det er Landet der betaler. –

Da jeg kom med Pengene spurgte han hvad fik saa De, 25 øre sagde jeg, - "Det var fedtet", sagde han. Ja, svarede jeg men husk det Landet der skal betale. Det grinede han saa vældig af, saa han ofte spurgte mig, "hvad med Krigsomkostningerne, var de fedtede?"

Carl og Kirstine Gravesen og Badehotellet i Søndervig

I 1884 bestemte en gruppe borgere i Ringkøbing sig for at bygge et badehotel i Søndervig. De første år drev Jacob Henrik Schjøning hotellet, samtidig med at han var vært og ejer af Hotel Ringkøbing, men efter et par år blev Carl Gravesen vært på badehotellet. Han døde i 1889, men hans enke Kirstine Gravesen drev hotellet videre.

Det lille indsatte billede herunder er en annonce fra Mylius-Erichsens bog *Ringkjøbing og Omegn* fra 1901. Her oplyses, at et ophold på hotellet beløb sig til "Pension à 4 Kr. pr Dag". Hotellet blev revet ned i slutningen af 1970'erne. På grunden blev der bygget et hotel med lejligheder, der senere blev udstykket i ejerlejligheder.

En Dag i herlig Solskin var det 8. marts 1887 – Jeg husker dagen saa godt da det var min Søsters Fødselsdag og skønt hun var i København var jeg fri hos Lange – min Veninde, Lykke Ingeborgs Datter, Mette Jensen spaserede den Tur ud til Amtmandinde Dreyer, med mig, det var let Frost og Sneen laa over Marker og Veie.

Min Mor var ikke rask, da vi kom hjem sad hun på sin Forhøining med Feberglød paa sine Kinder. Hvad er der i Veien spurgte jeg. Ja Pastor Petersen havde været der, han havde mødt Far der havde fortalt ham at vi havde mistet min Broder Johannes, så kom han for at hilse paa Mor, han havde spurgt om der ingen smaa Børn var, Mor saa saa ung ud skønt hun var svag og 61 Aar, saa jeg var den yngste, mig kendte han da jeg havde været at hjælpe dem ved Selskaber.

Han begyndte da at tale om min Broders Død og mente det var derfor Mor var syg – nei sagde Mor, han er opdraget i den kristne Tro – saa jeg ved han har det godt. Ja, det maa vi jo haabe, sagde han. Ja, sagde Mor det ved jeg.

Da han gik sagde han at Mor kunde sende Bud efter ham naar hun ville tale med ham. Mor sagde, Jeg har talt med Gud for længe siden.

Da han gik sagde han til Far, at han ikke trode Mor kom i Himlen og det var Far saa ufornuftigt at sige til Mor, han synes nemlig kun det var pjattet sagt.

Jeg sagde til Mor at det kunne hun tage sig let, for det samme sagde de Hellige om Pastor Petersen. Der blev da heller ikke sendt bud til Præsten før den Dag Mor døde og Far og Mor blev taget til Alters.

Læderhandler Hansen havde mistet sin unge Kone, de var den gang flyttet fra os til større Lokaler, men Mor havde besøgt hende, da hun var syg, han kom og saa til Mor og talte med hende om Begravelsen(?).

Mor sagde at hun ikke forstod sig på alle de Talemaader, hun havde sin Barndomstro og i den døde ogsaa deres Hustru. Ja, det pinte ham at hun ikke var bleven omvendt før hun døde. Mor sagde "Det skal De ikke tænke paa og læste et Stykke i Salmebogen for ham af Paulus' Brev til Romerne 12. Cap. Som De vil se, det var jo ikke alene de materielle Ting Ringkøbingenserne tænkte paa i de gamle Dage.

Lange, som Anna er i huset hos, kan være bødker P. Lange, som boede Vester Strandgade 14. Isenkræmmer Valdemar Lange var født 1867, og var i lære som isenkræmmer i Randers og tog derefter realeksamen fra Herning Private Realskole som 21-årig. Hans far Laurids Lange døde 1868, og hustruen giftede sig med fabrikant I.B. Mølgaard.

Fru Amtmandinde Dreyer: Olufa Vilhelmine de Fine Skibsted (1850-1934), gift med amtmand Carl Vilhelm Johannes Dreyer (1845-1934), der var amtmand i Ringkøbing fra 1886 til 1895.

Pastor Petersen: Viggo Hjalmar Petersen, født den 21. august 1849, død den 4. april 1925. Kom til Ringkøbing som præst i 1884, var provst for Ulfborg-Hind Herred 1902-1920.

Provst Viggo Petersen stod uden for partierne, men var ven af Indre Mission og skrev i Indre Missions Tidsskrift. Han beskrives af samtiden som meget anset, men noget højtidelig og temmelig stiv, og det kunne knibe for vestjyderne at komme i kontakt med ham. Kirkegangen var kun jævn, når han talte.⁹ Som provst var han meget omhyggelig, og både som præst og provst var han en flittig mand, lidt på afstand af folk. Han var historisk interesseret og nøje inde i egnens personalia.

Pastor Petersen.

Foto: Andreas Beiter, Ringkøbing-Skjern Museum.

Da jeg gik i Danseskole dansede vi større Børn sommetider med de Voksne i en Kvadrille. Jeg husker Anna Graversen, Pleiedatter af Tandlægen og jeg dansede i samme Kvadrille, Anna Gravesen med en ung Mand som hed Sjønemann, det forekommer mig at han var en Slægtning af Konsul A. C. Husted¹¹ og jeg dansede med den yngste af Smidts Sønner fra Ny Mølle.

Der maa jo være noget særligt ved det ringkøbingske Maal for en Dag da jeg gik på Strøget med en ung Pige Frk. Mortensen senere gift med Boghandler Chr. Gravesen fra Ringkøbing og dennes Søster Johanne saa jeg Silius Paulsen fra Ringkøbing gaa forbi paa Østergade, jeg siger "der gik Silius Paulsen", "aa, siger hun, det var da en Skam ham vill jæ da saa gærn ha hilst paa".

En ung Herre som gaar foran os vender sig hurtig om og idet han hilser siger han "synes jeg ikke nok det var mit skønne Modersmaal. Jeg kunde ikke kende ham men det var da ogsaa 6 Aar siden jeg havde set ham og da var han 16 Aar (= 1888), saa derfor havde jeg ikke hilst igen, naar jeg havde mødt ham engang paa Raadhuset til et borgeligt Bryllup (=1894), nu fik han altsaa Forklaringen. Han bød os på Konditorkager hos Ricard i Hovedvagtsgade, han var den Gang ved Bladet København, det var hans høieste Ønske at komme til Politiken. Om han ikke var kommen paa den Ide med Grønlandsreisen tror jeg han var bleven en betydelig Forfatter.

Anna fortæller om **læderhandler Peder Hansen** (1848-1908) og hans hustru Ane Margrethe, født Kastberg, der døde i 1885. De var da flyttet til større lokaler i Bredgade, nu Algade 12, hvor forretningen Skoringen ligger i dag. Peder Hansen giftede sig i 1887 med Julie Laurette f. Bøggild¹⁰ (født 1854). Hun førte i mange år forretningen videre, efter at hun var blevet enke.

Anna Wohlgefahr har så meget at fortælle om sit møde med **Ludvig Mulijs-Erichsen**, at hun helt glemmer at skrive hans navn. Det drejer sig om journalisten, forfatteren og polarforskeren Ludvig Mylius-Erichsen, født den 15. januar 1872 i Viborg. Familien flyttede til Ringkøbing i 1873. Han døde ca. den 25. november 1907 i Grønland, hvor han var

Ludvig Mulijs-Erichsen.

Foto: Russel & Sons, Ringkøbing-Skjern Museum..

leder af Danmarks-Ekspeditionen, der foregik i 1906-1908. Han er her, hvor Anna møder ham i København i 1894, altså 22 år gammel. I 1900 var han journalist ved Politiken og sekretær i Turistforeningen. Han arrangerede det år en studenterrejse til Island via Skotland og Færøerne. Her deltog Knud Rasmussen (født 1879 i Jakobshavn, nu Ilulissat, død 1933). Det var første gang de to mødtes. Deres fælles interesse for Grønland førte til, at de i 1902-1904 gennemførte Den litterære Grønlandsrejse, hvor de rejste på Grønlands vestkyst helt op til polareskimoerne i Thule-området. De beskrev landet og indsamlede fortællinger og sagn. Knud Rasmussen, der var født i Grønland, kunne sproget, mens Mylius måtte indsamle sit materiale via tolk.¹²

Min Mands Fars Stedsøster var gift med Toldassistent Hegelund i Ringkøbing. Han havde været der i Besøg flere Gange med sin Mor og Far, saa min Svigermor kendte flere af Borgerfamilierne der, f. Exp. Sadelmager Outsens, da Kristiance Outsens (gift senere med Skomager G. Gravesen) en Tid var i København havde hun sit Hjem hos dem i sin Fritid. Ofte talte min Svigermor om nogen der hed "Tolasius" men dem kender jeg ikke, men Fru Andersen, Skoleinspektørens, kendte dem. Hun havde været Veninde med Døttrene.

En Vinter kunde vi i Ringkøbing ingen Vesterhavsfisk faa at købe, de var hos Fiskerne opkøbte til Export, men Konsul Berthel købte da hos et Baadelav al deres Fisk, og derved sikrede han at Byens Borgere igen kunde faa Vesterhavsfisk. Det kunde man kalde Samfundssind.

Ja, saadan kan man jo blive ved at mindes.

Familien Outzen stammede fra Holmsland, hvor bedstefaderen, Jens Falk Outzen (død i 1824) var sognepræst. Hans søn Lars Bay Outzen (død i 1829), gift med Christiane Marie Klagenberg, drev faderens anneksgård i Gl. Sogn. Deres søn Jens Falk Outzen (født 1818 på Holmsland og død 1896 i Ringkøbing) var sadelmager i Ringkøbing fra 1849. Han var gift med Ingeborg, født Hagge (i Haderslev 1827, død i Esbjerg 1901). De boede i Vester Strandgade. Han var medstifter af Håndværkerforeningen. De havde en søn: Frantz Heinrich Outzen (1852-1932), der også var sadelmager og havde virksomhed i Øster Strandgade.¹³

Familien Thorlasius. Theodor Thorlacius (1774-1850) blev cand. jur. 1797. Han var i en årrække sysselmand¹⁴ i Island. 1820-1840 var han byskriver¹⁵ i Ringkøbing. Han og hans hustru, Gytha Horwitz, (1782-1861) havde fem børn, der alle var født i Island. Den ældste søn, Børge Matthias Theodori Thorlacius, (1802-1865) blev toldbetjent i Ringkøbing og døde her. De personer af familien, som en tid boede i Ringkøbing, var altså døde, da Anna blev født.

Konsul G.B. Berthelsen. Foto: Preben Hansen, Ringkøbing-Skjern Museum.

Georg Berthel Berthelsens forretning.

Konsul Berthel må være konsul Georg Berthel Berthelsen (1850-1933). Han var søn af Niels Berthelsen, der var reb-slager og havde forretning i Bredgade (Algade) 11. Georg Berthel var nummer to af tre børn. Han blev gift med Henriette Elise Husted (1831-1919), datter af Christen Henriksen Husted (1807-1881), og overtog efter hendes faders død købmandsforretningen i Nørregade 2, som ligger overfor den ejendom, hvor Anna voksede op. Han blev i 1881 udnævnt til portugisisk og hollandsk vicekonsul. Billedet af forretningen er trykt som annonce i Mylius-Erichsens bog *Ringkøbing og Omegn*, udgivet 1901.

Vedlagte Fotografier er af Toldassistenten Hegelund og hans Hustru og Dr. Holst, som ung og Sileus Paulsen, min Gudmoders Søn, der startede et Kreditforeningsblad og stiftede Vest og Sønderjyds Hypotekforening og blev Direktør, men døde saa ung og ligger begravet på Frederiksberg Kirkegaard – og et Billede af min Ven og Elev A. C. Andersen¹⁶ som han underskrev sine breve til mig den Gang han boede i Ribe hos en Enke, medens han gik i Latinskolen og led af Hjemve.

Blandt de Skuespillerselskaber der gæstede Ringkøbing var ogsaa et som spillede Gøngehøvdingen. Direktøren var blind og havde en Rolle i Stykket, han blev ledet ind på Senen inden Tæppet gik op og spillede saa sin Rolle. Wilhelm Petersen¹⁷ var Gøngehøvdingen og alle vi store Piger var forelskede i ham.

Jeg gik Ærinder for Direktørens, det bode på Hotellet, men jeg bestilte ikke andet end bundtede Billetter og gik bag efter Fruen rundt i Teatret og på Senen hvor hun gav sine Ordre og der blev holdt Prøve, derfra gik vi på Visit hos Fru Schønning og saa op at drikke Kaffe hos den rare blinde Mand, men Navnet kan jeg, mærkelig nok, ikke huske, men jeg synes Fruen spillede Palle.

Købmand Schuberts Købmandsforretning var saa fin og pillen, ligesaa akkurat som et Apotek. Han skyede kvindelig Betjening, havde kun en Karl, som Folk kaldte for Jomfru Schubert, de to gik trolig ud til Plantagen og saaede plantede og gravede med en enestaaende Flid, men det kender jo alle i Ringkøbing ligesaavel.

Silius Paulsen: Født 1873 i Ringkøbing, død 34 år gammel af tuberkulose på Frederiksberg. Han var søn af maler og fotograf Christian Paulsen (født 1826) og Hanne Lovise Rudolphine Paulsen (født 1836). Hanna Paulsen var ogsaa fotograf. Anna Wohlgefærth omtaler hende i et senere brev som sin gudmor.

Silius Paulsen gik som ung til søs men måtte gå i land, da han havde et svagt helbred. Han kom på et sagførerkontor,

Silius Paulsen.

Foto: Andreas Beiter, efter Mylius-Erichsen: Ringkjøbing og Omegn.

Carl Mathildur Schubert.

Foto: ukendt fotograf, Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv.

tog præliminæreksamen og juridisk eksamen. Derefter arbejdede han på et østjysk retsbetjentkontor. Senere blev han ansat som fuldmægtig i den Vest- og Sønderjyske Kreditforening. Han startede bladet Kreditforeningstidende, hvor han var redaktør. Han skabte Jydsk Kreditforening, som havde kontor i Randers og var en tid dens administrerende direktør.

Erik Begtrup Holst, født på Mors i 1828 og død i Ringkøbing 1907, var stiftfysikus (amtslæge) og tildelt ærestitlen justitsråd. Virkede i Ringkøbing fra 1858. Han blev gift med Anna Cicilie Husted (1845-1909). Hun var en datter af Chr. Husted, og en søster til Henriette Elise Husted, gift med G.B. Berthelsen.

Carl Mathildur Schubert (1836-1903) var købmand i Ringkøbing fra 1868 til 1893, hvor forretningen blev overtaget af I.A. Jensen. I butikken er der i dag Matas. C.M. Schubert tilplantede det område, som i dag kaldes Schuberts Plantage, og dele af plantagen syd for den nuværende hovedvej 15. Ved sin død testamenterede han et pengebeløb til oprettelse af et børnehjem. Beløbet var før Anden Verdenskrig blevet så stort, at man kunne begynde at tænke på at oprette et børnehjem. Det blev indviet i 1949 og kaldes Schuberts Minde.

Engang var der på Siversens Mark en omreisende Teater med mekaniske Dukker, det var enestaaende i Verden – det var Dukker lavet akkurat som Mennesker kun som Lilleputter og Husene, gader og alt var i samme Størrelse, man saa dem færdes i Gaderne med Trækvogne og Kjøretøi, spaserende, Børnene lejede, en Lygtetænder kom med sin Stige og tændte Løgter, inde i Husene saas Koner tænde Lamperne og rulle ned og det foregik saa akkurat saa man troede det var levende Mennesker.

Far havde været ind at se det, da han kom ud fra Teltet stod jeg med min Broder Johannes der, Far var saa begeistret saa han gav min Bror Nøglen til Pengekassen han skulde gaa hjem og tage en Tikroner saa vi kunde gaa ind at se det, vi kom ogsaa ind, men da vi kom ud stod Far derudenfor og sagde til min Bror, ja du saa vel det var en Hundredekrone seddel der laa øverst i Kassen, det havde min Bror ikke set og faaet igen på 10 kr. Ved Billetkassen lod de som de ikke kendte noget til det men Johannes gik over til Siversen, han havde hjulpet Jens Sivertsen da han var Dreng med at passe Kørne o. L. Han lærte at tegne og male for de Penge han tjente – Sivertsen sagde god for ham og han fik sine Penge tilbage. Flere Aar efter brændte det Teater et Sted i Udlandet, det stod omtalt i Aviserne som et uerstatteligt Tab og som noget aldeles enestaaende.

Anna Wohlgefårth
f. Møller

Far havde været ind at se det, da han kom ud fra Teltet stod jeg med min Broder Johannes der, Far var saa begeistret saa han gav min Bror Nøglen til Pengekassen han skulde gaa hjem og tage en Tikroner saa vi kunde gaa ind at se det, vi kom ogsaa ind, men da vi kom ud stod Far derudenfor og sagde til min Bror, ja du saa vel det var en Hundredekrone seddel der laa øverst i Kassen, det havde min Bror ikke set og faaet igen på 10 kr. Ved Billetkassen lod de som de ikke kendte noget til det men Johannes gik over til Sivertsen, han havde hjulpet Jens Sivertsen da han var Dreng med at passe Kørne o. L. Han lærte at tegne og male for de Penge han tjente – Sivertsen sagde god for ham og han fik sine Penge tilbage. Flere Aar efter brændte det Teater et Sted i Udlandet, det stod omtalt i Aviserne som et uerstatteligt Tab og som noget aldeles enestaaende.

Anna Wohlgefårth
f. Møller.

Jens Simon Julianus Sivertsen var født i 1834. Han boede i en hjørneejendom på Østergade og Sygehusgade, nu Nørreport. Han ejede en toft i området mellem Chr. Hustedesvej, Nygade og Østergade ned mod jernbanestationen i området, hvor St. Blichersvej nu ligger. Et område, der blev anvendt som markedsplads.

Anna Wohlgefårth blev født for 150 år siden og levede både under Første og Anden Verdenskrig. Jeg synes, det er interessant at læse hendes erindringer, der især drejer sig om hendes ungdom. Hun fortæller om livet i Ringkøbing. Det er de fremtrædende familier i byen, hun kender og omtaler. Hun har været i huset i andre hjem og serveret på badehotellet. Hun fortæller, at hun arbejdede i København

som syerske i Messen, og her møder hun bysbørn fra Ringkøbing.

Anna levede i en tid med omvæltninger af samfundsordenen. I 1849 fik vi Grundloven, som gav stemmeret og valgbarhed for visse grupper af mænd. I 1871 blev Dansk Kvindesamfund stiftet, og i de efterfølgende år var der mange kræfter i gang for at ogsaa kvinder kunne få stemmeret og blive valgbare. Det skete i 1915 ved Rigsdagen for kvinder, tyende og ansatte.

Kvindes ligestilling var begrænset. De fungerede bedst i skyggen. Men som nævnt under apoteker Heiberg stod hans enke for apoteket, der blev drevet ved en bestyrer. Læderhandler P. Hansen havde, før han flyttede til Algade, virksomhed i den ejendom, Annas fader opførte

i Nørregade. Da han døde, førte hans anden hustru forretningen videre. Fru Hansen meldte sig ind i håndværkerforeningen, og det er lige før, man i foreningens jubilæumsskrift i 1937 roser hendes arbejde med at drive forretningen. Dog er der lidt styr på tingene, for i de biografiske oplysninger i jubilæumsskriftet er oplysningerne om virksomheden opført under den afdøde ægtefælle Peder Hansens navn, for da "Firmaet stadigvæk hedder P. Hansen og kendes under dette Navn, er det fundet naturligt eller dog mest hensigtsmæssigt at Omtalen af Virksomheden i denne Bog findes under dette Navn".

Til slut vil jeg omtale Kirstine Gravesen, som Anna kendte fra den tid, hun serverede på badehotellet, mens Carl Gravesen levede. Kirstine Gravesen overtog driften af Søndervig Badehotel i 1889, da hendes mand døde. Hun drev hotellet indtil 1933, altså i 44 år. Hotellet gik godt, også fordi det havde spiritusbevilling, hvilket var svært at få i sognet dengang.¹⁸ Men på annoncer for hotellet ser man, at det var ægtefællens fornavn, der blev brugt. At hun var en betydningsfuld kvinde, ses af omtalen i Ringkjøbing Årbog 1937/38 ved hendes død:

Den 23. april 1938 døde Fru Kirstine Gravesen, Søndervig; hun drev i ca. 45 år Søndervig Badehotel, og man kan godt sige, at det for en stor Del var hende, som skabte Søndervigs Ry ud over Landet. Ogsaa Ringkjøbing er hende megen Tak skyldig.

Så uanset om kvinder havde valgret, og hvad det indebar, kunne kvinder drive en virksomhed også dengang.

Noter

1. F.K. Erlang: *Ringkjøbing Haandværkerforening 1861 – 24. februar – 1936*. Ringkjøbing 1936, s. 150.
2. Erlang, s. 162.
3. Hans-Otto Loldrup: *Ringkjøbing Løve Apotek 1751-2001. 250 år som selvstændigt apotek*. Ringkjøbing 2001, s 41ff; Carl Lindberg Nielsen (red.): *Ringkjøbing Købstads Historie*. Ringkjøbing [1969], s 338-339.
4. Bernhard Bennedsen: *En vestjydsk by, dens mennesker og gader*. Ringkjøbing 1978, s. 102.

5. Brandstrup: Valdemar Alexander Brendstrup: Født i Aarhus 1857, kom vist til Ringkøbing 1877. Var uddannet typograf. Erlang, s. 112.
6. Erindringer skrevet af Georg Sainsbury Bune i *Slægtsbog for George Sainsbury Bune*. Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv, s. 34 ff.
7. Erlang, s.134.
8. Krigsminister Jesper Jespersen Bahnson (1827-1909): Minister fra den 12. september 1884 til den 7. august 1894.
9. Poul Nedergaard: *Personalthistoriske, sognehistoriske og statistiske bidrag til en dansk præste og sognehistorie (Kirkelig geografi): 1849-1949. Bind 9. Ribe Stift. Dansk Præstehistorie*. København 1968-1972, s. 740-741.
10. Erlang, s. 127.
11. Konsul Husted: Anders Christian Husted (1806-1883) havde forretning på hjørnet af Vester Strandgade og Holmensgade. Var tysk konsul og svensk/norsk vicekonsul.
12. Kurt L. Frederiksen: *Knud Rasmussen – Kongen af Thule*. Valby 2009, s. 36-37.
13. Erlang, s. 154.
14. *Den danske ordbog*. Sysselmand: lokal embedsmand i Island eller på Færøerne med administrative og politimæssige beføjelser.
15. *Ordbog over det danske Sprog, Historisk Ordbog*. Byskriver: retsskriver ved et byting, hvor byens øvrighed består af en borgmester, der er byfoged, og byskriver.
16. Skoleinspektør Peder Christian Andersen (1840-1912). Hans hustru og sønnen A.C. Andersen er gennemgående personer i Annas erindringer.
17. Vilhelm Petersen, skuespiller (1852-1939).
18. Bennedsen, s. 21; 109-110.

Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv

Ringkøbing Museumsforening overtog i 2013 driften af arkivet, der havde været lukket i et par år. Det fik til huse i lokaler under biblioteket på rådhuset. I 2016 flyttede det til nyrenoverede og nyindrettede lokaler i Pedersens Hus på Herningvej 8 ved siden af Ringkøbing Museum.

Arkivet ledes af Ringkøbing Museumsforenings næstformand Børge Sørensen. Ved udgangen af 2017 havde arkivet 16 frivillige medarbejdere. Arkivet holder åbent hver onsdag kl. 15-17 (undtagen i skoleferier). Arkivet kan kontaktes på telefon 9732 0188/2183 9539 og på mail ringlokalarkiv@gmail.com